

در سال آخر زندگانی مرحوم پدرم، دو بار با او به خانه مرحوم استاد محمدتقی دانش پژوه رفتیم. پدرم با آنکه کم حرف بود و معمولاً آرام و ساکت، با آن پیرمرد بسیار سخن می گفت و هر دو از کتابهایی که دیده اند و نتیجه برخی تحقیقاتشان از هم پرسش می کردند و قصه ها می گفتند. آن دو هم زمانی که مرحوم پدرم در ایام تابستان از عراق به ایران می آمد و بیشتر گذرانش در تهران بود، همدیگر را می دیدند و هم وقتی که استاد دانش پژوه به نجف آمد در خانه ما منزل کرد و یادها و یادگارها باهم داشتند. آخرین بار، مرحوم پدرم از یک درختچه ای که در حیاط خانه شان کاشته شده بود بسیار خوشش آمده بود و از من خواست که بعداً سر فرصت یک قلمه از آن را از ایشان بگیرم تا در باغچه خانه مان بکاریم. آن درختچه را استاد دانش پژوه می گفت از سرزمین خودش مازندران آورده است. ایام آخر حیات هر دو دانشمند بود و روزگار نه فرصت نشاندن درختی نصیب کرد و نه فرصت دیداری دیگر. فقط وقتی که کتابخانه مجلس در تهران، بزرگداشتی برای استاد دانش پژوه برگزار کرد، مرحوم پدرم به من که نوجوانی دبیرستانی بودم فرمودند بیا برویم گفتم نمی آیم و درس دارم - و چه پشیمانم - و ایشان خود تنها برای شرکت در مراسم رفتند. احتمال می دهم این آخرین دیدار آن دو بود. رحمت خدا بر ایشان.

بعد از درگذشت مرحوم پدرم، به دیدار این دوست دیرینش رفتم اما دریغ که استاد دانش پژوه در بستر بیماری بود و گفتگوی وی با زحمت زیادی توأم بود و این بیماری سخت بود و خانواده و دوستان ایشان برای آنکه پریشان نش نکنند خبر فوت پدرم را که در راه شناسایی نسخه های خطی در کتابخانه های مختلفی با او همراه بود، به ایشان ندادند؛ آقای پیش نماز زاده که در کنار ایشان بود نیز از من و برادرم سید جعفر طباطبائی که باهم خدمت ایشان رفته بودیم، خواستند ایشان را مطلع نکنیم.

استاد محمد تقی دانش پژوه در نشریه دانشگاه تهران می نویسد: «از ۲۸ بهمن ماه ۱۳۴۵ تا ۹ فروردین ۱۳۴۶ یک هفته ای که در بغداد و کاظمین و نجف و کربلا و ۲۱ روز در مدینه و سپس در مکه بسر بردم و روی هم رفته ۲۳ کتابخانه که نزدیک به ۲۷ هزار مجلد کتاب در آنها هست دیدم. اینک سیاهه پاره ای از مخطوطات این کتابخانه ها را که از فهرستهای دستی آنها رونویس شده است در اینجا می بینیم. از دوست دانشمندم آقای سید عبدالعزیز طباطبائی که در این سفر افتخار همراهی او را داشته ام و در تهیه این سیاهه کمکهای شایانی به من کرده است، بسیار سپاسگذارم. ...» (نشریه نسخه های خطی، دانشگاه تهران، دفتر پنجم، کتابخانه های عراق و عربستان سعودی، محمد تقی دانش پژوه، ص ۴۰۵).

محقق طباطبائی نیز در اتوبیوگرافی خویش درباره همراهی خود با استاد دانش پژوه می نویسد: «انّ جامعة طهران أوفدت بعثة الی الحجاز عام ۱۳۸۶ هـ . لتصویر المخطوطات و فیها زمیلنا خبیر المخطوطات المفهرس المشهور الاستاذ محمد تقی دانش پژوه فمر بالنجف الاشرف و صحبتہ الی الحجاز و تجولنا فی مکتبات الحرمین الشریفین : مکتبة العارف حکمت ، و مکتبة المدينة المنورة ، و المکتبة المحمودية ، و مکتبة الحرم النبوی الشریف، و مکتبة مظهر ، و کان فی رباط مظهر ، مقابل البقیع فی المدينة المنورة ، و مکتبة الحرم المکی و مکتبة مكة المكرمة فی مكة المكرمة».

(الغدیر فی التراث الاسلامی ، سید عبدالعزیز طباطبائی ، دار المؤرخ العربی بیروت ، ص ۲۴۱).

و نیز در نشریه دانشگاه تهران به همراهی شان در کارها اشاره می کند: «در مرداد ۱۳۴۳ دوست دانشمندم آقای دانش پژوه به تبریز رفته و از کتابخانه های آنجا دیدن کرده و به اندازه ممکن نسخه های نفیس را دیده و یادداشتهای با ارزش و سودمندی فراهم نموده است... پس از آن در تیر ماه ۱۳۴۵ این جانب از طرف کتابخانه عمومی امیرالمؤمنین در نجف برای دیدن کتابخانه ها و عکس برداری از بعضی مخطوطات به تبریز رفتم و کتابخانه های آنجا را دیدم و از مقداری از کتابهای خطی یادداشت برداشتم، از جمله کتابخانه خاندان محترم ثقة الاسلام بود که آقای دانش پژوه سال پیش یکبار آن را دیده بود و یادداشتهایی از ۳۳ کتاب و مجموعه آن فراهم کرده بود... این جانب نیز با فرصت بیشتری بقیه کتابهای این کتابخانه را دیده و همه آن را فهرست کردم» «انتشارات دانشگاه تهران دفتر هفتم ، فهرست نسخه های خطی کتابخانه ثقة الاسلام در تبریز

، از سید عبدالعزیز طباطبائی، ص ۵۳۱).

استاد ایرج افشار می نویسد: «در طول سالهایی که با محمد تقی دانش پژوه به دنبال نسخه های خطی این سو و آن سو می بودیم غالب جاها یاد طباطبائی به میان می آمد و معلوم می شد عاشقانه بدان گوشه ها سر زده بوده است» (کلک، فرودین ۱۳۷۵، شماره ۷۵-۷۳، ص ۱۱۱).

از جملاتی که استاد دانش پژوه در این دیدار فرمودند این بود:

«آشنایی من با ایشان در تهران آغاز شد، و پس از آن در قم ایشان را دیدم، بعدها در اماکن مشرفه، در عراق با ایشان بیشتر آشنا شدم.

در طول زندگی همه سرگذشتان با هم خاطره است، در همانجا در عراق بود که من مرید ایشان شدم، چه هیچ آخوندی مثل او چنان پر اطلاع ندیده بودم، او بی نظیر است، برای معرفی وی به خودشان مراجعه کنید او بهتر می تواند تلاش خود را بازگو کند، البته ایشان نیاز به معرفی ندارند، من سفارش می کنم که طلاب قدرش را بدانند»¹.

کنگره هزاره شیخ طوسی، سال ۱۳۴۸ هـ ش.، نفر اول از سمت راست نشسته استاد محمدتقی دانش پژوه، نفر اول از راست ایستاده محقق طباطبائی

۱. در حین تنظیم این گفتار در سال ۱۳۷۵ هجری شمسی برای چاپ در یادنامه محقق طباطبائی، خبردار شدم که استاد دانش پژوه در ساعت ۱۰ صبح روز سه شنبه ۲۷ آذرماه دنیای دانش را تنها گذاشته دار فانی را وداع کرد. روانش شاد و خدایش بیامرزد .

<http://mtif.org/p/article/64807/%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D8%AF-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF%D8%AA%D9%82%DB%8C-%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%B4-%D9%BE%DA%98%D9%88%D9%87-%D9%88-%D9%85%D8%AD%D9%82%D9%82-%D8%B7%D8%A8%D8%A7%D8%B7%D8%A8%D8%A7%D8%A6%DB%8C>